

החודש הקדוש של

רמדאן

1445H - 2024

מכון שלום הרטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE
המרכז לחברה משותפת
المركز للمجتمع المشترك

رَمَضَانَ كَبِيرًا

מסע של משמעות,

התחדשות רוחנית פנימית

וטוב חייוני

עקרונות האמונה האסלאמית

מהו חודש רמדאן?

רמדאן הוא החודש התשיעי בלוח השנה האסלאמי, הוא מצויין על ידי מוסלמים ברחבי העולם כחודש של צום, תפילה, הרהור וקהילה. הוא מנציח את ההתגלות הראשונה של הקוראן לנביא מוחמד עליו הברכה.

מה המשמעות של המילה "רמדאן"?

המקור הוא מהמילה הערבית *رمض* - רמד, שמשמעותה היא חום לוהט. חודש רמדאן נקרא בשם זה כי כאשר חל בפעם הראשונה מזג האוויר היה חם מאד.

עקרונות האמונה האסלאמית

מתי חל חודש רמדאן?

בשל מאפייניו של הלוח המוסלמי כיום, יכול החודש לחול בכל עונות השנה, ומועד תחילתו נע אחורה בכ-11 ימים בכל שנה. חודש נמשך 29 או 30 ימים (תלוי במועד ראיית מולד הירח בסיום החודש). אם נראה הירח ביום ה-29 לחודש "שעבאן" היום שלאחריו הוא היום הראשון לרמדאן ואם לא, זה יהיה ה-30 בחודש שעבאן והרמדאן חל ביום שלאחר ה-30 לחודש שעבאן.

למה המוסלמים צמים בחודש רמדאן?

בחודש זה חלה מצוות הצום במהלך היום כי כך ציווה אלוהים על מוסלמים לעשות. מצווה זו מצויינת בסורת אל-בקרה (פרשת הפרה, פסוק 183): "הַמֵּאֲמִינִים, אַתֶּם צִוִּיתֶם לְצוּם כַּאֲשֶׁר צִוּוּ אֱלֹהֵי אֲנֶשְׁךָ מִלִּפְנֵיכֶם לְמַעַן תִּירְאוּ אֱלֹהִים", "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ" (سورة البقرة، آية 183). מצוות הצום היא אחת מחמשת עמודי האסלאם (أركان الإسلام).

עקרונות האמונה האיסלאמית

מהם חמשת עמודי האיסלאם?

א. "الشهادة" (אל-שהאדה) - העדות

ה"אני מאמין", או האמונה הבסיסית של האסלאם. "אני מעיד כי אין אל מלבד אללה ואני מעיד כי מוחמד הוא שליחו של אללה".

ב. "الصلاة" (אל-צלאה) - התפילה

המצווה היא להתפלל חמש פעמים ביום בזמנים קבועים. זמני התפילה הם:

- עלות השחר (אֶלְפַג'ר, الفجر)
- הצהריים (אֶלְט'הַר, الظهر)
- אחר הצהריים (אֶלְעַצֵּר; العصر)
- השקיעה (אֶלְעֵרוּב; الغروب/المغرب)
- הלילה (אֶלְלַיִל, الليل/العشا)

כל תפילה מבוצעת עם הפנים כלפי הכעבה אשר במכה (אל-קיבלה - القِبلة).

SHALOM HARTMAN
INSTITUTE
המרכז לחברה משותפת
المركز للمجتمع المشترك

עקרונות האמונה האסלאמית

מהם חמשת עמודי האיסלאם?

ג. "الصوم" (אל-צום) - הצום
יוסבר בהמשך

ד. "الزكاة" (אל-זכאה) - הצדקה

המצווה היא לתת צדקה לעניים, והיא מחייבת כל מוסלמי בעל היכולת הכלכלית לכך. זאת נחשבת חובה מוסרית לעזור לאנשים קשיי יום ולהפחית את חוסר השוויון. מקובל כי הצדקה היא הפרשה של חלק מהמשכורת. מוסלמי רשאי גם לתרום יותר מהמקובל כחלק מתרומה אישית במטרה לזכות בגאולה רוחנית.

ה. "الحج" (אל-חג') - העלייה לרגל

העלייה לרגל מתרחשת בחודש המוסלמי ד'ו אל-חיג'ה (ذو الحِجَّة) לעיר מכה ולאתרים המקודשים סביבה. כל מוסלמי בעל יכולת פיזית וכלכלית נדרש לעלות לרגל למכה פעם אחת בחייו.

עקרונות האמונה האסלאמית

מהו סוד הקדושה של חודש רמדאן?

הקדושה של חודש רמדאן נובעת מכך שאלוהים ציווה על המוסלמים לצום בחודש זה. כפי שצוין קודם, מצווה זו מופיעה בסורת אל-בקרה (פרשת הפרה, פסוק 183). בנוסף, בחודש זה חל ליל הגורל/הרוממות- לילת אל-קדר/ليلة القدر, שבו על פי המסורת המוסלמית ניתנה הגרסה הראשונה של הקוראן לנביא המבורך מוחמד.

על פי המסורת המוסלמית, **לילת אל-קדר** הוא הלילה בו התגלה המלאך ג'בריל (גבריאל) לנביא מוחמד בפעם הראשונה, והוריד את הפסוקים בקוראן המכונים היום סורת אל-עלק (سورة العلق). התגלות זו מצוינת בלילת אל-קדר, שעל-פי המסורת היה בליל ה-27 בחודש רמדאן. על לילת אל-קדר נאמר שהוא "טוב יותר מאלף חודשים" (סורה 97, אל-קדר, פסוק 3) - "ليلة القدر خيرٌ من ألفٍ شهرٍ" (سورة القدر آية 3). לפי המסורת המוסלמית, בלילת אל-קדר משפיע אללה שפע של ברכה על המאמינים, ונפתחים שערי הרקיע לתפילתם והם מקווים שכל בקשותיהם תתקבלנה. אמונה נפוצה היא שלילה זה הוא מועד להבעת משאלות, ומשאלה שמובעת בו עתידה להתממש.

חודש של מצוות

מצוות הצום

ישנם שלושה סוגי צומות (صوم – צום): צום טקסי, צום לשם כפרה על חטאים, וצום סגפני.

צום טקסי הוא חובה במהלך החודש במהלכו מוסלמים מחויבים להימנע מזריחה ועד שקיעה:

מאכילה • משתייה • מעישון • מקיום יחסי מין

תפילת שבירת הצום

עם קריאת המואזין לתפילת השקיעה כל בני המשפחה/קהילה יושבים מסביב לשולחן אחד ושוברים הצום בתפילה קצרה:

اللهم اني لك صمت ...
وعلى رزقك افطرت...

אלוהים, אני צמתי בשבילך (ע"פ מצוותך)
ומכל הטוב שהענקת לי שברתי את הצום
(הטוב שבפרנסה שממנו קונים ועושים אוכל)
ועליך סמכתי בלב שלם
ובך האמנתי בכל לבי

-وعليك توكلت ...
-وبك آمنت ...

הצמא נעלם והוורידים בגרוני נרטבו

-ذهب الظمأ وابتلت العروق

לארוחת שבירת הצום ברמדאן מומלץ:

- לשבור הצום בכוס מים ותמר אחד או שלושה, לנוח קצת ואז להמשיך בארוחה.
- להתחיל במרק קל
- חשוב ביותר לאכול לאט ולנוח כל כמה דקות
- לשלב בארוחה מכל אבות המזון
- לשתות הרבה מים במהלך הלילה
- להפחית ככל האפשר משקאות עם קפאין

מהי הארוחה המקדימה לצום "אל-סוחור"?

היא הסעודה הקודמת לתחילת הצום של היום אחרי. אוכלים ארוחה קלה לפני תפילת השחרית "ארוחת אל-סוחור" שמסמלת תחילתו של עוד יום צום.

חודש של מצוות

האם חובה על כל מוסלמי לצום?

לא. צום הרמדאן אינו מחייב מספר קבוצות אשר עבורן הוא עלול להיות בעייתי:

- ילדים לפני בגרות
- אנשים בעלי מגבלות בריאותיות כגון סוכרת
- נשים בהיריון או מיניקות
- אנשים לעת זקנה
- נשים בימי הווסת / המחזור

קבוצות אחרות אשר מקובל שאינן צמות כוללות: לוחמים ואנשים הנמצאים בדרכים למרחקים גדולים.

נהוג להשלים ימי צום שהוחמצו במועד מאוחר יותר, מוקדם ככל האפשר אחרי סיום החודש.

חודש של מצוות

מצוות הצדקה - מצוות חברתיות

צדקה/ זכת אל-פיטר

מעודדים את המוסלמים לתת לצדקה בצורה של זכאת אל-פיטר. מדובר בחובה להוציא סכום כסף קטן (מחיר של שלושה קילו חיטה) על כל בן משפחה לפני סיום היום האחרון בחודש.

מהם הרגלי הצדקה?

התנדבות

רבים עוסקים בשירות קהילתי ובעבודה התנדבותית במהלך הרמדאן.

תרומות נדיבות

זה הזמן למתן צדקה מוגברת כדי לתמוך בנזקקים.

חודש של מצוות

מצוות התפילה והפולחן

1. חמש תפילות יומיות: מוסלמים שומרי מצוות מחוייבים בחמש תפילות יומיות כחלק בלתי נפרד משגרת הרמדאן, כמו בימים הרגילים.

2. תפילת הצהריים של יום שישי: תפילה זו מתקיימת בכל יום שישי בחודש רמדאן ומשתתפים בה מתפללים רבים מהרגיל במהלך השנה. עשרות אלפי מתפללים מגיעים למסגד אל-אקצא בירושלים.

3. תפילת "אל-תראוויח/Taraweeh": תפילת לילה מיוחדת שנערכת במסגדים במהלך הרמדאן. בדרך כלל מקיימים אותה לאחר סעודת האיפטאר אחרי תפילת הלילה היומית, ואפשר לקיים אותה גם לקראת הבוקר.

תפילה זו מונה 20 רכעאות* נוספות, שהן מעבר לרכעאות שחובה לעשות בחמשת התפילות הרגילות בכל יום.

SHALOM HARTMAN
INSTITUTE
מכון שלום הרטמן
המרכז לחברה משותפת
المركز للمجتمع المشترك

* רכעה היא יחידת הבסיס של התפילה המוסלמית. הרכעה כוללת רצף של פעולות בלתי-משתנות, כאשר בכל תפילה מתבצעות מספר רכעות לפי הקבוע בשריעה.

חודש של מצוות

מצוות התפילה והפולחן

4. שהייה במסגדים – "אל-אעתיקאף" (الإعتكاف): בעשרת הלילות האחרונים של רמדאן נוהגים מוסלמים רבים להישאר במסגדים עד ה"אד'אן" - الأذان עם עלות השחר כדי להתקרב לדת, לטהר את הנפש מהחטאים, ולקבל ברכה מאלוהים בזכות המאמץ וההתקהלות ההמונית הרוחנית במסגדים באותם לילות.

5. קריאה מוגברת בקוראן: מומלץ לסיים לקרוא אותו לפחות פעם אחת במהלך החודש. הקוראן כולל 30 פרקים, כ- 600 עמודים (תלוי בסוג הכתב) ו- 114 סורות (תת פרקים). ה"סורה" הכי ארוכה בקוראן היא סורת "אל-בקרה – הפרה".

מהן המשמעויות העיקריות של חודש הרמדאן/ מטרות הצום?

הרהור רוחני

הרמדאן מעודד התבוננות פנימית עמוקה, חיזוק יכולת הסיבולת והסבלנות - שליטה ביצרים, תשומת לב וצמיחה רוחנית.

חיבור קהילתי

הוא מטפח תחושת יחד, מעודד אמפתיה ואחדות בקרב המוסלמים.

הכרת תודה ונדיבות

מקרב את המאמינים לאללה - לאלוהים, הכרת תודה לאל והדגשת התלות שלהם בו, חמלה לאחר ומעשים נדיבים כלפי הנזקקים (אחריות אנושית וחברתית למעוטי יכולת).

חודש של ערכים

מהם הערכים המובילים בחודש רמדאן?

1. יחד ולא לחוד

לא מקובל ולא רצוי שמי שצם ישבור את הצום לבדו, ולכן המנהג הוא לשבת יחד סביב השולחן.

2. סולידריות חברתית

ארוחות הרחמן – מוואיד אל-רחמאן "موائد الرحمن": מוסלמים נדרשים לוודא שאין מוסלמי שצם שאין לו ארוחה חמה לשבירת הצום. מוסלמים נדרשים לערוך ארוחות אפטאר לאנשים נזקקים ומועטי יכולת.

3. אחריות חברתית

מוסלמים נדרשים להאכיל כל אדם עני בסביבתם גם אם הוא לא מוסלמי.

4. משפחתיות וקשרי רחם – "صلة الرحم"

ערך בסיסי באיסלאם לשמור על קשר רציף ומכבד עם בני משפחה. ניתוק קשר בין בני משפחה נתפס כמעשה בזוי ולא מקובל. לכן, חודש רמדאן מהווה הזדמנות לניקיון הלבבות כי הוא מעודד אנשים לבקר אחד את השני ולסלוח על עוולות וכעסים שהיו בעבר. במאה האחרונה מנהג זה הורחב והוא בגדר חובה בעיקר בכל הקשור לביקור של גברים אצל בנותיהם, אחיותיהם, דודותיהם וסבתותיהם. ביקור זה נקרא "אל-אפוקדה – לבקר ולברר מקרוב את מצבה של קרובת המשפחה".

5. ערבות הדדית

תרומת כסף לארגוני צדקה המאושרים ע"פ חוק ושיש להם לגיטימציה בתוך הקהילה ע"פ "השריעה". בנוסף, מוסלמים מחוייבים לשלם צדקה/זכת אל-פוטר "زكاة الفطرة" – מדובר בחובה להוציא סכום כסף קטן (מחיר של שלושה קילו חיטה) על כל בן משפחה לפני סיום היום האחרון בחודש.

מהם הסמלים של חודש רמדאן?

הסהר - אל-הילאל "الهلال"
מסמל את תחילת חודש רמדאן

העששית - אל-פאנוס "الفانوس"

סמל זה מיוחס לזמנים עתיקים כאשר נכנס הח'ליפה "אל-מועיז לדין אללה אל-פאטמי" לעיר קהיר בשנת 972 לספירה, יצאו המקומיים לקבל את פניו ולהאיר לו את דרכו עם עששיות צבעוניות ולפידים. העששיות המשיכו לאיר את הדרכים בקהיר עד סוף חודש רמדאן באותה שנה ומאז הפך לסמל של החודש.

אל-מסחראתי "المسحراتي"

אדם שלוקח על עצמו שבהתנדבות מלאה לעבור בין הבתים בשכונות כדי להעיר את הישנים לארוחה המקדימה "אל-סוחור" וגם לתפילת השחרית. נהוג שהמסחראתי נושא בידו תוף מיוחד וקורא לאנשים תוך כדי שירה ושימוש בפזמונים ייחודיים:

يا نايم وَّحَدِّ الدائم - תתעורר אדם ישן ותתפלל לאל האחד והנצחי

תותח רמדאן - מדפע רמדאן "مدفع رمضان"

על ידי יריית תותח עם שקיעת השמש הוכרז על שבירת הצום היומי. היה נהוג להשתמש בו במקומות רבים באימפריה העות'מאנית, ועדיין משתמשים בתותח עד היום במקומות שונים בעולם המוסלמי.

קישוט בתים, חצרות ורחובות
בחודש זה משתשמים לקישוטים בתאורה מיוחדת במהלך
הלילה.

מאכלים מתוקים ייחודיים לחודש
תמרים, קטאיף (בצק במילוי אגוזים וקינמון), זלאביה,
כנאפה וחלווה.

זלאביה

כנאפה

חלווה

קטאיף

תחרויות טריוויה – פואזיר רמדאן (ברבים) - "فوازير رمضان"
 שאלות טריוויה הכרוכות במתנות. משנות הששים עד שנות האלפיים
 שאלות הטריוויה הוגשו לציבור דרך מופעים מוזיקליים בתחנות הטלוויזיה
 בעולם הערבי. בשנים האחרונות עדיין יש תחרויות טריוויה אך ללא כל ליווי
 של מופעי במה.

תוכניות וסדרות טלוויזיה مسلسلات رمضان
 אלה תוכניות המופקות במיוחד לחודש רמדאן. כל חברות ההפקה בעולם
 המוסלמי עוסקות בהפקת תוכניות קומדיה, מצלמה נסתרת, משחקים למיניהן
 וסדרות בהשתתפותם של שחקנים וסליברטאים מהמעלה הראשונה בכדי
 לשדרן בחודש רמדאן.

חודש של משפחתיות וקהילתיות במיטבה

איזה מפגשים מתקיימים בחודש רמדאן?

פגישות משפחתיות

משפחה וחברים מתכנסים לחלוק ארוחות ותפילות. קשרי הרחם הם אבן יסוד בחודש הזה.

אווירה חגיגית ואירועים קהילתיים

החודש מאופיין בחיי לילה תוססים. השווקים עמוסים בקונים המתכוננים לחגיגות חג אל-פיטר, בתי הקפה והמסעדות מלאים, מקומות בילוי ופנאי הומי אדם. פעילויות מעין אלה יכולים להימשך לאורך כל הלילה ועד למועד הארוחה המקדימה ותפילת עלות השחר.

בשנים האחרונות, לילות רמדאן הפכו להזדמנות לקיום פסטיבלים ואירועים קהילתיים חגיגיים כדי להכניס שמחה ואווירה חגיגית לאנשים.

דוגמאות לפעילויות בקהילה

סרטונים « דוגמאות לאירועים קהילתיים ביישובים ערבים בארץ

סרטון 1: דוגמא מהיישוב יפיע

סרטון 2: דוגמא לאירועי רמדאן במספר יישובים בחברה הערבית בצל הקורונה

אירועים

- ניידות שמחה בשכונות
- תהלוכות פאנוסים
- פסטיבלים "לילות רמדאן"
- תחרויות טריוויה
- טורניר "כדור רגל" לכל הגילאים
- תחרויות "מקריא הקוראן/ חדית' (דברי הנביא מוחמד עליו הברכה)
- הכנת מארזי עוגיות החג למשפחות במצוקה
- חלוקת מארזי מזון ובשר במשך החודש למשפחות במצוקה
- ארוחות אפטאר קהילתיות
- פעילויות קישוטים בשכונות

דוגמאות לפעילויות בקהילה

אירועי רמדאן בתכנית מן הבארות

רמדאן 2023: מתנ"ס טמרה

רמדאן 2019: מנהלי מתנ"סים | שיח' דנון

רמדאן 2019: מסגד האחמדים בחיפה

רמדאן 2022: חט"ב אל-בירוני | ג'דידה מכר

רמדאן 2019: מפגש תלמידים | ג'דידה מכר-ריאלי

רמדאן 2022: ג'דידה מכר

רמדאן 2022: ג'דידה מכר

מהות הרמדאן

השתקפות/רפלקציה

צמיחה אישית, משמעת וכוח סיבולת, הכרת תודה וענווה.

קהילה

אחדות, תמיכה, סולידריות ואמפתיה מוגברת.

צדקה

נדיבות, חמלה ורווחה קהילתית.

הברכה של חודש רמדאן

רמדאן כריס

رَمَضَانَ كَرِيمًا

עיד אל-פיטר

1445H

עיד אל פיטר

"עיד אל-פטר" הוא "חג שבירת הצום", מכונה גם החג הקטן "العید الصغیر". זהו החג המציין את סיומו של חודש רמדאן, והוא מצוין במהלך שלושת הימים הראשונים של חודש שוואל/ שוואל, החודש העשירי בלוח המוסלמי.

ברכת עיד אל פיטר

"כול עאם ואנתום בח'ייר"
שכל שנה תזכו לטוב

או

فَطْرٍ عَیْبِ
عَیْبِ

كل عام وانتم بخير

עיד אל פיטר

חגיגות וטקסים בחג

תפילת החג "אל-עיד"

תפילות קהילתיות מיוחדות המושמעות בשטחים פתוחים ובאולמות גדולים.

נדיבות ומתנות

מתן מתנות ותרומות, במיוחד לילדים ולנזקקים.

חגיגות עליזות

מתאפיין בהתכנסויות משמחות, תהלוכות וקישוטים תוססים.

עוגיות החג

עוגיות אותם מכינים בשבוע האחרון של חודש רמדאן.

בתוך העוגיות העגולות יש תמרים או אגוזים ופיסטוקים, ועליהן חורטים

קישוטים עם כלי מיוחד.

شكرًا

תודה

מכון שאלום הארטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE
המרכז לחברה משותפת
المركز للمجتمع المشترك